

Başvuru Numarası: 53887/18
İdris Sayılğan/Türkiye

Üçüncü Taraf Görüşü

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ DERNEĞİ (İFÖD)

Tarafından Sunulmuştur

21 Ekim, 2019

(İFÖD, ifade özgürlüğünü savunan ve destekleyen bağımsız bir sivil toplum kuruluşudur)

Giriş

1. İFÖD, *Sayılgan/Türkiye* (no. 52887/18) davasına yönelik üçüncü taraf müdahalesinde Türkiye’de Kürt sorununu ele alan gazetecilik meselesini ele alacaktır. Türkiye’de Kürt gazeteciler ve Kürt meselesini ele alan gazetecilere yönelik sistematik ve yaygın hale gelmiş tehditler göz önünde bulundurulduğunda bir Kürt gazeteciye karşı yürütülen ceza davasının münferit olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmektedir.
2. Devletler arası kurumların yanında uluslararası sivil toplum örgütleri tarafından da gözlemlendiği üzere Türkiye’de son beş yıl içinde insan haklarının durumu, hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı, sert ve şiddetli bir şekilde kötüleşmiştir. İfade ve basın özgürlüğü bu gerilemeden en çok etkilenen alanlardan biri olmuştur.
3. Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) tarafından hazırlanan Dünya Basın Özgürlüğü Endeksinde Türkiye, 2016 yılında 180 ülke arasında 151. sırada, 2017’de 155. ve 2018’de 157. sırada yer almıştır. Benzer şekilde Freedom House, Türkiye’yi 2016 medya özgürlüğü endeksinde 2010 yılına kıyasla 20 puanlık bir düşüşle 156. sırada 'kısmen özgür' bir ülke olarak sınıflandırmıştır. Nisan 2017’de Türkiye’nin küresel endekste 163. sıraya düştüğü açıklanmıştır. Ocak 2018’de Türkiye ilk kez 154. sırada ve 'özgür olmayan' ülkeler kategorisinde sınıflandırılmıştır. Son olarak, en son 2019 Dünya Özgürlük Rapor’unda (Freedom in the World 2019 Report), Türkiye toplam 100 puan üzerinden 31 almıştır ve “özgür olmayan” ülkeler kategorisinde olmaya devam etmektedir. Ülke raporunda şu hususlara yer verilmiştir, *“hükümet darbe girişiminden bu yana STK’leri çökertmiş, en az 1.500 vakfı ve derneği kapatmış ve varlıklarına el koymuştur. Hedef alınan grupları ise işkence, aile içi şiddet, mültecilere ve ülke içinde yerinden olmuş kişilere (ÜİYOK’ler) yardım gibi konularda çalışan kuruluşlar oluşturmaktadır. Ayrıca STK liderleri faaliyetlerini yürüttükleri için rutin taciz, tutuklama ve kovuşturmalara karşı karşıya kalmaktadırlar”*.¹
4. Türkiye’de hukukun üstünlüğü ve insan hakları krizi Dünya Adalet Projesi (World Justice Project) tarafından hazırlanan Hukukun Üstünlüğü Endeksi’nde (Rule of Law Index) de gösterilmiştir. 2015 Endeksinde Türkiye’nin toplam puanı 0,46 ve sıralamada 102 ülke arasında 80. sırada yer alırken, 2019 Endeksinde Türkiye’nin toplam puanı 0,42 puana düşmüş; 126 ülke içinde sıralaması 109. olmuştur. Temel haklar kategorisinde, Türkiye’nin puanı 0.32 olup 126 ülke arasında 122. sırada yer almıştır. En düşük puanı, Ceza Yargılamaları kategorisinde yer alan “hükümetin uygunsuz etkisi olmaması” alt kategorisinde aldığı 0.06’lık puandır. Dünya Adalet Projesi’nin (World Justice Project) bu bulgusu hem avukatlar hem de meslekten olmayan kişiler arasında hükümetin cezai yargılamaları üzerinde uygunsuz bir etkiye sahip olduğuna dair yaygın bir algı olduğunu açıkça göstermektedir.²
5. İfade özgürlüğü ile ilgili sorunlar sadece STK’ler tarafından yayınlanan raporlarda değil; aynı zamanda devletler arası gözetim mekanizmaları tarafından yayınlanan raporlarda da

¹ <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/turkey>

² <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2019-Single Page View-Reduced.pdf>

görülmektedir.³ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Şubat 2017’de yayınladığı *Türkiye’de İfade Özgürlüğü ve Basın Özgürlüğü Memorandumunda*; “gazetecilerin çeşitli yargısal tacizlerden en çok etkilenen gruplar arasında olduğu” ve ayrıca “tutuklamanın bu tacizlerin en görünür ve caydırıcı etki yaratan biçimi olduğu” belirtmiştir.⁴ Memorandum ayrıca tutuklu yargılamaların istisnai niteliği ve gerekli olduğu hallerde, gerekçe sunulması zorunluluğunun Türkiye yargı sistemi uygulamalarına içkin olmadığını ortaya koymaktadır. **Türkiye’deki birçok hâkimin, devam eden tutukluluk koşullarına ilişkin özenli bir inceleme yapmaksızın Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yer alan katalog suçlar listesini hâlâ tutuklama nedeni olarak kullanmaya devam ettiği belirtilmektedir.** Benzer şekilde Venedik Komisyonu, bireyselleştirilmiş kararlar olmaksızın ve yargısal denetim zamanında yapılmaksızın terör örgütü “üyeliği” suçu kapsamında ilgili ve yeterli gerekçelerden yoksun şekilde yapılan suçlamaların ve verilen tutuklama kararlarının demokrasiyi iyileştirmekten ziyade daha da zayıflatabileceğini kaydetmiştir.⁵

6. Türkiye’de basın üzerindeki baskı, Temmuz 2016’da gerçekleşen başarısız darbe girişimini takip eden süreçte her zamankinden daha geniş bir seviyeye ulaşmış olmakla birlikte, **Kürt meselesini ele alan gazetecilere uygulanan sınırlamanın çok daha eski kökleri vardır.** Son gelişmeler, bu vahim durumu daha da kötüleştirmiştir. İşbu başvuru Devlet ile yasadışı silahlı örgüt PKK arasındaki çatışma ve diğer Kürt meseleleri hakkında haber yapan bir gazeteci ile ilgili olduğundan bu görüşte ilk olarak konuyla ilgili AIHM standartları incelenecektir. Ardından davalı hükümet tarafından bu konuda medyanın susturulmasına yönelik yeni yöntemler kısaca değerlendirilecektir. Bu değerlendirme, Mahkeme’nin başvurusunun ifade özgürlüğünün ihlal edilip edilmediği (Soru 4) ve başvurusunun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının Sözleşme’nin 5. maddesinde öngörülen amaçlar dışında bir amaca yönelik Sözleşme’nin 18. maddesinin ihlali olup olmadığına (Soru 5) ilişkin soruları ile ilgilidir.

Kürt Meselesini Ele Alan Gazetecilik: Mahkeme Önündeki Türk Davaları

7. Genel anlamda Avrupa Konseyi üye ülkeleri arasında Türkiye, medya ve ifade özgürlüğünü en çok kısıtlayıcı ülkelerden biri olmuştur. AIHM’in 1959-2018 yılları arasında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 10. maddesi kapsamında ifade özgürlüğü ihlali bulduğu toplam 777 kararda; Türkiye, 321 kararla (tüm ihlallerin%41’i) birinci sırada yer almaktadır ve Türkiye’yi 53 kararla Rusya, 38 kararla Fransa ve 35 kararla Avusturya takip etmektedir.

³ Özellikle BM Özel Raportörü’nün Türkiye’yi ziyaretinde düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı hakkındaki ön sonuçları ve gözlemleri, 14-18 Kasım 2016: [http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/NewsID = 20891](http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/NewsID%2020891.aspx). Avrupa Konseyi Gazeteciliğin Korunmasını Teşvik Platformu, Türkiye’nin en fazla sayıda uyarıya sahip olan ülke ve bunların büyük bir bölümünün gazetecilerin hapsedilmesine ilişkin olduğunu belirtmiştir. Veritabanından yer alan 626 uyarının 123’ü Türkiye hakkındadır ve 69’u Seviye 1 uyarıları olarak sınıflandırılmıştır. Avrupa Konseyi Gazeteciliğin Korunmasını Teşvik Platformu: [http://www.coe.int/en/web/media-freedom / all-charts](http://www.coe.int/en/web/media-freedom/all-charts)

⁴ Comm DH (2017)5, para. 79.

⁵ Venedik Komisyonu, CDL-AD(2017)007

8. AİHM önünde Türkiye aleyhine açılan ifade özgürlüğü davalarında ana temalar terörizm ve şiddettir. Gerçekten de AİHM'in Türkiye hakkındaki kararlarının çoğunda başvuru kişilerin suçlu bulunduğu hükümler: terör örgütü propagandası yapmak;⁶ nefret veya düşmanlığı teşvik eden veya suçu veya suçluyu öven içerikleri veya kitapları yayınlamak ya da kamuya açık mesajları yaymak⁷; Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti'ni, Türkiye Büyük Millet Meclisini veya devletin manevi şahsiyetini, kurumlarını ve Türk Silahlı Kuvvetlerini alenen aşağılama suçlarıdır⁸. İkinci karar grubu ise yayının içeriği ve bağlamını tamamen göz ardı ederek terör örgütünün açıklamalarının yayımlandığı⁹ gerekçesiyle mahkûm edilen kişilerin başvurularını içermektedir. Mahkeme, ayrıca terör örgütü adına suç işlemek ya da terör örgütüne yardım ve yataklık etmek suçlarından yargılanan kişiler hakkındaki davalarda da kararlar vermiştir.
9. Tüm bu davaların ortak paydası, **terörizm ve terör örgütü ile bağlantı kavramlarının yargı organları tarafından aşırı geniş bir şekilde yorumlanmasıdır**. 90'lı ve 2000'li yıllarda gazeteciler tarafından Mahkeme'ye getirilen davaların büyük bir çoğunluğu, Devlet güçleri ile PKK arasındaki çatışmayı ele alan gazetecilik faaliyetleri ile ilgilidir.
10. Kürt meselesi, Türkiye'de uzun süredir devam eden siyasi sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Mahkeme'ye göre: "Kamuoyu, resmi otoriteler için ne kadar rahatsız edici olursa olsun, Türkiye'nin güneydoğusundaki durum hakkında farklı görüşleri edinme hakkına sahiptir. Mahkeme, bölgedeki ciddi rahatsızlıkları içeren arka planda dahi, ayrı bir Kürt varlığını destekleyen ifadelerin kaçınılmaz olarak durumu kötüleştirdiğine ikna olmamıştır."¹⁰ Mahkeme ayrıca tashih edilmiş olsun ya da olmasın, başkalarının beyanları ya da mülakatlarına dayanan haberlerin basın "kamusal bekçi köpeği" rolünü oynayabileceği en önemli araçlardan biri olduğunu yinelemiştir. Bir gazetecinin, başka bir kişi tarafından yapılan açıklamaların yaygınlaştırılmasına yardım ettiği için cezalandırılması, basının kamu yararı ile ilgili konuların tartışılmasına katkısını ciddi şekilde engeller ve çok güçlü nedenler olmadıkça bu yola başvurulmamalıdır.¹¹
11. Bununla birlikte, gazetecilerin terörizm ile ilgili haber yaparken sınırsız bir takdir yetkisi yoktur. Mahkeme, konuşmayı yapan kişi ve kullanılan aracı dikkate alarak konuşma ile şiddet arasındaki bağlantıya ilişkin bir dengeleme testi uygulamaktadır. Bu dengeleme yaklaşımı, "şiddete teşvik olduğu söylenemez ve bu şekilde yorumlanamaz" formülüne dayalı bir testin uygulanmasını gerektirir.¹² Bunun sonucu olarak Mahkeme, **konuşma ile şiddete teşvik arasında bir bağlantı aramaktadır**. AİHM nezdinde 10. maddenin ihlaline ilişkin Türkiye aleyhine açılan davalar farklı suç düzenlemelerine dayansa da hepsi, Devleti ve toplumu rahatsız eden; çoğunlukla hükümetin terörle mücadele uygulamaları ve Kürt meselesine ilişkin politikalarını eleştiren, bazen ise bir örgütü, faaliyetlerini veya liderini meşrulaştıran ve öven ifadeleri içermeleriyle benzerdir. Oysa

⁶ Terörle Mücadele Kanunu'nun 6 ve 7. maddeleri

⁷ Önceki Ceza Kanunu'nun 312. maddesi ve yürürlükte bulunan Ceza Kanunu'nun 215 ve 216. maddeleri

⁸ Önceki Ceza Kanunu'nun 159. maddesi ve yürürlükte bulunan Ceza Kanunu'nun 301. maddesi

⁹ Terörle Mücadele Kanunu'nun 6 (2). maddesi

¹⁰ Özgür Gündem/Türkiye, no. 23144/93, 16.03.2000, para. 70

¹¹ *Kuliş/Polonya*, no. 15601/02, para. 38, 18.03.2008

¹² *Sürek/Türkiye* (1) [GK], no. 26682/95, para. 62

Mahkeme, yalnızca ifadenin kendisine dayanarak ceza yaptırımları uygulanmasının kabul edilemez olduğunu **defalarca belirtmiştir**.

12. Bir ifadenin hükümet hakkında sert ve eleştirel olması hatta tek taraflı olması ifadenin şiddete teşvik ettiği anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda, AİHM pek çok açıklamayı ifade özgürlüğünün kabul edilebilir sınırları içerisinde değerlendirmiştir. Bunlardan bazıları: “Kürdistan Türk devleti tarafından sömürge olarak istila edilmiştir”; Türkiye’nin “siyasi, askeri, kültürel ve ideolojik” açılarından “Kürdistan’a baskı uyguladığı; Kürtlerin karşı karşıya kalmış olduğu “ırkçı inkar” politikasının faşist bir hareketin” geliştirilmesinde araç olarak kullanıldığı¹³; “şimdi hesapların kapanmasının zamanı geldi” gibi ifadelerle Kürt hareketinin amacının romantize edilmesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin terörist bir devlet olarak tanımlanması¹⁴; Devletin gerilla ile kirli bir savaşa girdiği” ve “Kürt halkına bir savaş açıldığı” ifadelerini de içeren söylemlerle askeri operasyonların kınanması¹⁵; “Kürdistan yanıyor” denilmesi ve “olayların soykırım olarak tanımlanması”¹⁶; Devletin “katliam” yapmakla suçlanması veya çatışmanın “savaş” olarak tanımlanması¹⁷ şeklindeki ifadelerdir.
13. AİHM’e göre her ne kadar her iki tarafa yönelik eleştirel ifadeler şiddete teşvik olmadığını gösterse de, ifadelerin tek taraflı olması tek başına cezalandırılmaları için gerekçe olarak gösterilemez. Aksine, ulusal yetkililer, ne kadar hoş gitmeyen fikir ve görüşler olursa olsun, kamuoyunun Türkiye’nin güneydoğusundaki durum hakkında farklı bir perspektiften haberdar olma hakkına önem gösterme yükümlülüğü altındadır.¹⁸ AİHM, son zamanlarda verdiği *Yavuz ve Yaylalı* kararında, **bilginin tek taraflı olmasının ifade özgürlüğünü sınırlamak için tek başına yeterli bir neden olmadığına dikkat çekmiştir**.¹⁹
14. Devletin takdir yetkisi, demokratik toplumlarda basının önemi nedeniyle basınla ilgili davalarda daha da daralmaktadır.²⁰ Bununla birlikte ifade kamu görevlisine veya toplumun belirli bir kısmına yönelik şiddete teşvik ederse, takdir yetkisi daha geniştir.²¹
15. Mahkeme, gazeteciler tarafından yapılan röportajlarla ilgili olarak yalnızca röportaj yapılan kişinin kimliğinin bir gazeteciye yaptırım uygulamak için yeterli olmadığı sonucuna varmıştır. Şiddete açıkça teşvik olmadığı sürece, örgütün bir röportajda direnişe devam edeceğini belirten bir mesaj, gazeteciye yönelik kovuşturmayı haklı kılmamaktadır.²² Başka bir örnekte, bir gazeteci; orduda Kürtlere yönelik sistematik bir şekilde yasadışı davranışlara yol açan önyargı ve düşmanlığın olduğunu iddia eden bir

¹³ *Başkaya and Okçuoğlu/Türkiye*, no. 23536/94, 08.7.1999, para. 64.

¹⁴ *Sürek/Türkiye (4)*, no. 24762/94, 08.7.1999, para. 56

¹⁵ *Erdoğdu/Türkiye*, no. 25723/94, 15.06.2000, para. 62

¹⁶ *Şener/Türkiye*, no. 26680/95, 18.07.2000, para. 44.

¹⁷ *Karkın/Türkiye*, no. 43928/98, 23.09.2003.

¹⁸ *Şener/Türkiye*, para. 45.

¹⁹ *Yavuz and Yaylalı/Türkiye*, no. 12606/11, 17.12.2013, para. 51; *Güler and Uğur/Türkiye*, no. 31706/10, 2.12.2014, para. 52. Benzer bir karar için bkz. *Yağmurdereli/Türkiye*, no. 29590/96, 04.06.2002, para. 52.

²⁰ *Buran/Türkiye*, no. 984/02, 17.6.2008, para. 33

²¹ *Hocaoğulları/Türkiye*, no. 77109/01, 07.03.2006, para. 36.

²² *Sürek and Özdemir /Türkiye*, no. 23927/94, 08.07.1999, para. 61; *Korkmaz/Türkiye (3)*, no. 42590/98, 20.12.2005, para. 25.

askerle röportaj yapmıştır. Aksinin kanıtlanabileceği göz önüne alındığında; Mahkeme, ceza hukuku tedbirlerinin yalnızca istisnai durumlarda uygulanması gerektiğine hükmetmiştir.²³

16. Yerel mahkemeler, gazetecilerin cezalandırılması için PKK temsilcilerinin açıklamalarına ilişkin yayınlara da dayanmıştır. Ancak şiddete teşvik unsurunun gerekçelendirilmemiş olması halinde, karar 10. maddeyi ihlal edecektir.²⁴ Demirel ve Ateş (3) kararında, PKK lideri tarafından yapılan açıklamayla ilgili olarak Mahkeme, “makalenin her ne kadar tek taraflı olsa da, 1985 yılından beri Devlete karşı silahlı muhalefet etmiş bir örgüt hakkında tarihsel bilgi vermesi, örgütün arka planı sol hareketler içindeki yeri ve örgüte dahil olan kişiler ve örgütün arkasındaki itici güç olan kişinin psikolojisinin iç yüzü hakkında, bilgiler içermesi nedeniyle haber değeri taşıdığı kanaatine varmıştır” şeklinde karar vermiştir.²⁵
17. Terörle mücadele operasyonlarında yer alan kamu görevlileri de ağır insan hakları ihlallerinin faili olabileceğinden, terörle mücadele operasyonlarına kısıtlamalar getiren önlemler de cezasızlığın artmasına neden olabilir. Kısıtlamaların bu etkisini görmezden gelen yerel mahkeme kararları 10.maddeye aykırıdır.²⁶

Kürt Meselesinde Gazeteciliğin Susturulmasının Yeni Yöntemleri

18. Yukarıda belirtildiği gibi, Kürt medyasına yönelik baskı yeni bir olgu değildir. Terörle Mücadele Kanunu 1990'larda ve 2000'lerde birçok derginin yayınının ve dağıtımının durdurulması için kullanılmıştır. Ürper ve Diğerleri/Türkiye kararında, Mahkeme, Terörle Mücadele Kanunu'nun 6. maddesinin beşinci fıkrasının Sözleşme'nin 46. maddesi kapsamında ele alınması gereken sistematik bir soruna neden olduğuna karar vermiştir.²⁷ Bu hüküm nihayet 2012 yılında 6352 sayılı Kanun'un 105. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.
19. Kürt medyası üzerindeki sistematik baskı Özgür Gündem/Türkiye davasında da tespit edilmiştir. Önde gelen gazete ve çalışanları fiziksel saldırıya maruz kalmış ve yargı makamları tarafından sistematik olarak taciz edilmiştir.²⁸ Bu dava, Türkiye'de Kürt meselesi hakkında haber yapmanın ne kadar zor olduğunu göstermektedir.
20. Dolayısıyla, Kürt meselesini ele alan medyanın akıbeti, geçici gelişmelere rağmen hiçbir zaman iyileştirilmemiştir. Her ne kadar barış sürecinin (2013-2015) özgürlük atmosferinin Kürt medyasına geçici olarak yararı dokunmuş olsa da sürecin sona ermesi daha fazla baskı getirmiştir.

²³ Ali Erol/Türkiye (2), no. 47796/99, 27.11.2005, para. 33.

²⁴ Kanat and Bozan /Türkiye, no. 13799/04, 21.10.2008; Yıldız and Taş/Türkiye (2), no. 77642/01, 19.12.2006; Yıldız and Taş/Türkiye (3), no. 477/02, 19.12.2006; Yıldız and Taş/Türkiye (4), no. 3847/02, 19.12.2006; Çapan/Türkiye (2), no. 29849/02, 26.4.2007

²⁵ Demirel and Ateş/Türkiye (3), no. 11976/03, 9.12.2008, para. 26

²⁶ Ergin and Keskin/Türkiye (1), no. 50273/99, 16.6.2005. Note also Falakoğlu and Saygılı/Türkiye, no. 11461/03, 19.12.2006

²⁷ Ürper and Others/Türkiye, no. 14526/07, 20.10.2009, para. 51-52.

²⁸ Özgür Gündem/Türkiye, no. 23144/93, 16.3.2000

21. Türk makamlarının 2015 yılında barış sürecinin çökmesinin ardından Kürt medyasını susturma yöntemleri değişmiş ve zenginleşmiştir. Hükümet, Kürt medyasında tam karartma uygulamak için yeni yöntemler geliştirmekle kalmamış; aynı zamanda Kürt gazetecilerin maruz kaldığı ceza hukuku yaptırımlarının şiddeti de arttırılmıştır. 90'lı yılların aksine, gazeteciler terör propagandası yerine terör örgütüne üyelik suçuyla yargılanmaktadır. Bu nedenle İFÖD, Kürt meselesiyle ilgili gazetecilik faaliyetleri üzerindeki sistematik baskının arkasındaki temel güdünün anlaşılması için, durumun eksiksiz bir resmini sunmaya çalışacaktır. Aşağıda, Kürt medyasına yönelik baskının farklı yönleri üzerinde durulacaktır.

Gazete ve Medya Organlarının Kapatılması

22. Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe girişiminden sonra olağanüstü hâl ilan edilmeden önce de, Türkiye'nin güneydoğusundaki şiddetli silahlı çatışmanın ardından, Kürt medyasına karşı yeni önlemler getirilmiştir. Aşağıda görüleceği üzere, Özgür Gündem Gazetesinin nöbetçi baş editörlerine karşı ceza yargılamaları bu dönemde başlamıştır. Aynı dönemde, en popüler televizyon haber kanallarından biri olan İMC, Ankara'da bir savcı tarafından başlatılan soruşturma kapsamında TÜRKSAT uydusundan keyfi olarak çıkarılmıştır.²⁹
23. Bununla birlikte hükümet, olağanüstü hâl sırasında medya organlarına karşı yeni ve daha etkili bir önlem geliştirmiştir. Hükümet olağanüstü hali darbe girişimine bir tepki olarak ilan etmiş olmasına rağmen, kısa bir süre sonra, olağanüstü hâl önlemlerinin kapsamı Milli Güvenlik Kurulu tarafından Devletin ulusal güvenliğine karşı hareket eden tüm terör örgütleri, organları, tüzel kişilikleri ve gruplarını içerecek şekilde genişletilmiştir.
24. Olağanüstü hâl döneminde hükümet, 32 olağanüstü hal kararnamesi çıkarmıştır. Kararnamelerle **179 medya kuruluşu** (53 gazete, 34 TV istasyonu, 37 Radyo istasyonu, 20 dergi ve 6 haber ajansı) kapatılmıştır. Ayrıca 29 yayınevi kapatılmıştır.
25. Kürt medyası hiçbir aşamada darbe girişiminin hiçbir aşamasında yer almamasına rağmen, yeni sansür dalgasının ana hedefi haline gelmiştir. Ekte yer alan listeden de görülebileceği gibi (**EK-I**), önde gelen haber ajansları da dahil olmak üzere en az 13 Kürt medyası olağanüstü hâl kararnamesi listeleri ile doğrudan kapatılmıştır. Buna ek olarak, 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 2. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca ilgili Bakan'a radyoları, televizyon kanallarını, gazeteleri, dergileri, basım evleri ve dağıtım kanallarını kapatmayı önerebilecek bir komisyon atama yetkisi verilmiştir. Bakanın kararı doğrultusunda komisyon tarafından hazırlanan tavsiye ile 12 Kürt televizyon kanalı daha kapatılmıştır. Bu kararlarla Türkiye'nin güneydoğusundaki durum hakkında farklı perspektifler sunabilecek hiçbir medya kuruluşu kalmamıştır.
26. Doğrudan bir kararname ile kapatılan medya organlarının, Anayasa Mahkemesi'nin olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan kararnameleri gözden geçirme yetkisine sahip

²⁹ Ankara Cumhuriyet Savcılığı, bazı programlarda terör örgütü propagandasının yapıldığı gerekçesiyle İMC hakkında soruşturma başlattı (no. 2015/122047). Savcılık 24.2.2016 tarihinde Devletin sahip olduğu Uydu Şirketine soruşturma hakkında bilgi veren bir mektup sunmuştur. İki gün içinde İMC TV, TÜRKSAT Uydusu'ndan çıkarılmıştır.

olmadığına oybirliğiyle karar vermesi üzerine³⁰ başvuracakları bir iç hukuk yolu kalmamıştır. Buna karşılık Bakan kararıyla kapatılan televizyon istasyonları ise idari mahkemelerde bu karara itiraz etme fırsatı bulmuştur. Ancak, bu mücadelenin üzerinden iki yıl geçtikten sonra olağanüstü hâl kararname listesinde dahil edilmeyen medya kuruluşlarının dahi kapatılmadan sonra Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu'na başvurmaları gerektiği gerekçesiyle idare mahkemelerinin bu davaları incelemeyeceği anlaşılmıştır. Örneğin, İMC TV'nin Bakan'ın kararını takiben idari mahkemeye götürülen davasında, idare mahkemesi davalarını incelemeyi reddettiği ve İnceleme Komisyonu'na başvurmaya zorladığı için dava hala İnceleme Komisyonuna önünde beklemektedir.³¹

27. Nitekim, Venedik Komisyonu ve Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'nin Ocak 2017'deki taleplerini takiben hükümet, olağanüstü hâl kararnamelerinden doğrudan etkilenen devlet memurları ve medya kuruluşlarının başvurularını almak üzere yeni bir komisyon kurmuştur.
28. Venedik Komisyonu, Medya Özgürlüğüne İlişkin Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri ile Alınan Önlemler Raporu'nda Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu'nda tasfiye edilen medya kuruluşları ile ilgili başvuruların öncelikli olarak ele alınanlar arasında yer alması gerektiği yönündeki tavsiyeleri yer almıştır. Venedik Komisyonu'nun tavsiyesi iki önemli nedene dayanmıştır: “Birincisi, bu nitelikteki her karar çok sayıda kişiyi etkilemiştir (özellikte medya kuruluşu çalışanları ve sahipleri). İkincisi ve en önemlisi, bu davalar ilgili tüzel kişiliklerin sahibi ve çalışanlarının özel menfaatlerini aşan politik bir boyuta sahiptir. Türkiye'de özgür medya sürekli olarak susturulursa, hukukun üstünlüğüne dayalı demokratik devletin temeli etkilenir ”.³²
29. Bu tahmin maalesef doğru çıkmıştır. Kürt medyası hakkında şu ana kadar Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu tarafından tek bir karar verilmemiştir.

Kürt Medyası ve Haberlerini Hedef Alan İnternet Sansürleri

30. Mart 2015'te, 5651 sayılı Kanun'a “Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellemesi” başlıklı 8/A maddesi ile yeni bir engelleme hükmü eklenmiştir. 8/A maddesi uyarınca, **gecikmesinde sakınca bulunan hallerde** yaşam hakkı, kişilerin can ve mal güvenliğinin korunması, milli güvenlik, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması sebepleri kapsamında 27 Mart 2015 ile 2 Temmuz 2018 tarihleri arasında, Başbakanlıkça; ardından Haziran 2018 seçimleri ile Başbakanlık kurumu kaldırıldığından Cumhurbaşkanlığıınca içeriğin çıkarılması ya da içeriğe erişimin engellenmesinin BTK Başkanından talep

³⁰ Anayasa Mahkemesinin kanun hükmünde kararnameler ile ilgili son kararları için bkz. E.2016/166, K. 2016/159, 12.10. 2016; E. 2016/167, K.2016/160, 12.10. 2016; E. 2016/171 K. 2016/164, 2.11.2016; E. 2016/172 K. 2016/165, 2.11. 2016.

³¹ Ankara 4. İdare Mahkemesi, davacının Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu'na başvuruda bulunması gerektiğine karar vermiştir. (27.06.2018, 2017/350, E. 2018/1633 K.) Bu karara itiraz Ankara İdare Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

³² Venedik Komisyonu, Medya Özgürlüğüne İlişkin Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri ile Alınan Önlemler Raporu, CDL-AD(2017)007, Görüş No. 872/2016, para. 89

edileceği düzenlenmiştir. 8/A maddesi, özellikle 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri'nin ardından siyasi bir susturma aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

8/A maddesi kapsamında verilen kararlar, genellikle Kürt ve sol görüşlü haber sitelerinin yanı sıra Kürt gazeteci ve hak savunucularının çeşitli sosyal medya hesapları ve içeriklerini hedeflemektedir. 22 Temmuz 2015 tarihinden bugüne 10 farklı Ankara sulh ceza hakimliklerince 8/A maddesi kapsamında verilmiş 358 ayrı erişimin engellenmesi kararı ile yaklaşık 2000 web sitesi, 3000 Twitter hesabı, 2200 tweet ve 660 haber içeriğinin aralarında bulunduğu 10.000'den fazla İnternet adresine erişim engellenmiştir.³³ Bu kararlarla Dicle Haber Ajansı, Azadiya Welat, Özgür Gündem, Rudaw, RojNews, ANF, Jin News gibi İnternet siteleri; Sendika.Org ve SiyasiHaber.Org gibi muhalif İnternet haber siteleri ile birlikte düzenli ve sürekli olarak Türkiye'de erişime engellenmiştir.

Cezai Önlemler

31. Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu, özellikle terörizmin aşırı geniş tanımıyla, Sözleşme ile korunan ifade özgürlüğü hakkının kullanılmasını aşırı derecede zorlaştıran sınırlamalar getirmektedir. Mahkemenin Türkiye'de terörle mücadele mevzuatı ile ilgili onlarca kararına rağmen, Türkiye'deki durum iyileştirilmemiştir, aksine kademeli olarak gerilemiştir.
32. Özellikle, Türk Ceza Kanunu'nun terör örgütüne üyelik suçu ile ilgili hükümlerinin keyfiliği hem Venedik Komisyonu hem de Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri³⁴ ve Mahkeme tarafından tespit edilmiştir.
33. Türk Ceza Kanunu'nun suç örgütlerine üyelikle ilgili 220. maddesi sadece suç örgütlerine üyeliği cezalandırmamakta aynı zamanda bir örgüt adına suç işlemek (220/6) veya bir örgüte yardım etmek (220/7) de cezalandırılmaktadır. Venedik Komisyonu, bu hükümleri açıklayan bazı yasal değişikliklerden sonra dahi, ifade özgürlüğünün ihlaline yol açacak gerçek riskin var olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle Venedik Komisyonu "220. maddenin 6. ve 7. fıkralarında (suç işlemek amacıyla örgüt kurma) (314. madde ile bağlantılı olarak) yer alan 'örgütün üyesi olmasa dahi, örgütün üyesi olmak suçundan da cezalandırılır' düzenlemesi yürürlükten kaldırılmalıdır. 6 ve 7. fıkralarda yer alan bu düzenlemenin yürürlükte kalması durumunda, 220. maddenin 314. madde ile bağlantılı olarak uygulanması ifade ve örgütlenme özgürlüğü haklarının kullanılmasını içermeyen davalar ile sınırlı olmalıdır." şeklinde tavsiyede bulunmuştur.³⁵
34. Mahkeme, başvuranın yalnızca ifadeleri nedeniyle bir terör örgütüne üye olmak suçundan mahkumiyetinin, başvuranın ifade özgürlüğü hakkına yönelik bir müdahale olduğunu tespit etmiştir.³⁶

³³ Detaylı inceleme için bkz. İFÖD, EngelliWeb 2018: Türkiye'den Erişime Engellenen Web Siteleri, haber ve Sosyal Medya İçeriklerinin analizi Raporu, Temmuz 2019, https://ifade.org.tr/reports/EngelliWeb_2018.pdf

³⁴ CommDH (2012) 2, 10-14 Ekim 2011 tarihlerindeki Türkiye ziyaretinin ardından

³⁵ 216, 299, 301 ve 314. Maddelere İlişkin Görüş, CDL-AD(2016)002, 15.3 2016, para. 128

³⁶ Yılmaz and Kılıç/Türkiye, no. 68514/01, 17.7.2008, para. 58; Gül and Others/Türkiye, no. 4870/02, 08.06.2010, para. 34

35. Yakın zamanda, Işıkırık/Türkiye davasında, Mahkeme, başvurucunun Sözleşme'nin 11. maddesi kapsamındaki hakkına yönelik keyfi müdahalelere karşı yasal koruma sağlamadığı gerekçesiyle Türk Ceza Kanunu'nun 220. maddesinin 6. fıkrasının "öngörülebilir" olmadığı sonucuna ulaşmıştır.³⁷ Mahkeme, İmret/Türkiye (2)³⁸ ile Bakır ve Diğerleri/Türkiye³⁹ kararlarında da 220. maddenin 7. fıkrası ile ilgili aynı sonuca ulaşmıştır.
36. Bununla birlikte, Mahkeme kararlarına ve diğer uluslararası eleştirilere rağmen terör örgütüne üyelik ve terör örgütü propagandası kapsamında ceza hukuku hükümlerine başvurulması, özellikle darbe girişiminin ardından son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Kişinin örgütle herhangi bir "organik ilişkisi" olup olmadığının kanıtlanmasına ilişkin şüpheli eylemler için geçerli olan "süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk" testinin tutarlı bir şekilde uygulanması konusunda ciddi endişeler bulunmaktadır.
37. Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesi kapsamında açılan davalar 2017 yılında zirveye ulaşmıştır. 2016-2018 yılları arasında, 1 milyondan fazla kişi (1.056.779) hakkında soruşturma açılmış ve 830.521 kişi hakkında kovuşturma gerçekleştirilmiştir. 600.000'den fazla dava devam etmektedir. Aynı husus, terör örgütü propagandası yargılamaları için de geçerlidir. 2010-2018⁴⁰ yılları arasında, toplam 123.390 terör örgütü propagandası davası tamamlanmıştır. 33.083 kişiye ceza verilmiş ve ayrıca 8016 kişinin cezası hakkında erteleme kararı verilmiştir; 61490 kişiye ise diğer ceza hukuku yaptırımlarının uygulanmasına karar verilmiştir. 20801 kişi (% 16) ise suçsuz bulunmuştur.
38. Toplumdaki tüm sektörler bu gelişmelerden etkilenmesine rağmen genel olarak gazeteciler, özellikle Kürt medyası en büyük darbelerden birini almıştır. Toplam tutuklu gazeteci sayısı farklı raporlara göre değişmekle birlikte, ⁴¹ Türkiye'nin "gazeteciler için dünyanın en büyük hapisanesi"⁴² olduğuna şüphe bulunmamaktadır. Gazeteciliğin ve gazetecilerin güvenliğinin korunmasına yönelik Avrupa Konseyi Platformu'na göre, şu anda 105 gazeteci tutuklu bulunmaktadır.
39. İFÖD tarafından farklı kaynaklardan toplanan verilere göre, PKK üyesi olmak ya da propagandasını yapmak kapsamında en az 101 gazeteci yargılanmaktadır (**EK-II**). 101 kişiden 94'ü tutuklu olarak yargılanmaktadır. Bu kişilerin en az 78'i sadece çalıştıkları kurum nedeniyle suçlamalara maruz kalmıştır. Azadiya Welat gazetesinden 14 gazeteci ve Dicle Haber Ajansı'ndan (DİHA) 22 gazeteci, diğer delillerin yanı sıra, bu kurumlarda çalıştıkları gerekçesiyle terör örgütü üyeliği veya terör propagandası yapmakla

³⁷ Işıkırık/Türkiye, no. 41226/09, 14.11.2017, para. 70. Ayrıca bkz. Zülküf Murat Kahraman/Türkiye, no. 65808/10, 16.7.2019

³⁸ İmret/Türkiye (2), no. 57316/10, 10.7.2018, para. 59.

³⁹ Bakır and Others/Türkiye, no. 46713/10, 10.7.2018, para. 69

⁴⁰ İstatistiksel veriler 2018 yılı için mevcut değildir.

⁴¹ Avrupa Gazeteciler Federasyonu Şubat 2019'da, Türkiye'de 157 gazetecinin cezaevinde olduğunu bildirdi (<https://europeanjournalists.org/turkey-journalists-in-jail/>), aynı zamanda Gazetecileri Koruma Komitesi en az 68 gazetecinin hapiste olduğunu iddia etti (<https://cpi.org/blog/2019/02/eu-turkey-release-jailed-journalists.php>). Uluslararası Basın Enstitüsü'ne göre bu sayı 130'dur: <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/tr/>.

⁴² <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/05/turkey-the-worlds-largest-prison-for-journalists/>. Ayrıca bkz. <https://www.economist.com/graphic-detail/2019/01/16/turkey-leads-the-world-in-jailedjournalists>

suçlanmıştır. 101 kişi arasından mahkûm olanlar (34 kişi), 1 yıl 2 ay hapis cezası ile ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına kadar çeşitli ağırlıkta cezalara çarptırılmışlardır; sadece iki kişi hakkında beraat kararı verilmiştir.

40. Son olarak, sadece Kürt medyasının çalışanları değil, aynı zamanda onlarla dayanışma içinde hareket edenler de bu acımasız tedbirlerin kurbanı olmuştur. Özgür Gündem'in 38 Nöbetçi Baş Editörü, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 7 (2) ve 6 (2) maddelerinde düzenlenen terör örgütü propagandası yapmak ve terör örgütlerinin bildirilerini yayınlamak ve yaymak suçlamasıyla yargılanmaktadır.⁴³

Sonuç

41. Yukarıda açıklandığı üzere İFÖD, Türkiye'deki Kürt gazetecilere ilişkin gelişmelerin, Türkiye aleyhine açılan davalarda son yirmi yılda Mahkeme tarafından geliştirilen standartlarla derin bir tezat oluşturduğunu düşünmektedir. Türkiye aleyhine önceki dönemlerde açılmış olan ifade özgürlüğü davalarında Mahkeme, terörle mücadele mevzuatını değerlendirmiş ve ulusal makamların, halkın Türkiye'nin güneydoğusundaki durum hakkında farklı perspektiflerden haberdar olma hakkına yeterli düzeyde önem verme yükümlülüğüne saygı göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte Mahkeme'nin bu sonuca ulaştığı dönemde dahi Kürt medyasına uygulanan yaptırımların seviyesi şu an olduğu kadar ağır değildi. Bu müdahalede sunduğumuz bilgilerin gösterdiği üzere Kürt medyasını susturmak için hükümet tarafından farklı yöntemler kullanılmaktadır. Kürt meselesine ilişkin tüm alternatif ve farklı görüş sunan kaynaklar yaptırımlara maruz kalmıştır.
42. Başvurucu İdris Sayılğan'ın da aralarında bulunduğu Kürt gazetecilere karşı açılan ceza davaları, ancak bu çerçevede doğru bir şekilde anlaşılabilir.

21.10.2019

İfade Özgürlüğü Derneği-İFÖD (Türkiye)

Web: <https://ifade.org.tr> Twitter: @ifadeorgtr

İfade Özgürlüğü Derneği resmi olarak ifade ve düşünce özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesi için Ağustos 2017'de kurulmuştur. Yeni Dernek, herkesin düşünce ve ifade özgürlüğünden ve bilgi ve bilgiye erişim ve bilgi yayma hakkından yararlandığı bir toplum öngörmektedir.

⁴³ Özgür Gündem ana davası olarak bilinen ayrı bir davada Özgür Gündem Danışma Kurulu üyeleri Necmiye Alpay, Aslı Erdoğan, Ragıp Zarakolu, Filiz Koçali, Eren Keskin, Editör Şefi Zana Kaya, İnan Kızılkaya, Kemal Sancılı ve Bilge Oykut ayrıca yargılanıyor.